

INVALIDITĀTES LIETU NACIONĀLĀS PADOMES SĒDES PROTOKOLS

Rīgā

Nr. 1

2019.gada 6.marts

	Sēdi vada:
R.Petraviča	labklājības ministre, padomes priekšsēdētāja.
	Padomes locekļi vai to deleģētie pārstāvji:
I.Balodis	Nodibinājums „Invalidu un viņu draugu apvienība „Apeirons””, valdes priekšsēdētājs;
V.Biseniece	Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija, Elektronisko sakaru un pasta departamenta galvenā speciāliste;
D.Dadzīte	Latvijas Paralimpiskā komiteja, prezidente;
S.Gerenovska	Latvijas Nedzirdīgo savienība, valdes priekšsēdētāja - prezidente;
A.Ilves	Tiesībsarga birojs, Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību nodaļas juridiskā padomniece;
I.Leimane-Veldmeijere	Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem "ZELDA", direktore;
P.Leiškalns	Latvijas Darba devēju konfederācija, Sociālās drošības un veselības aprūpes eksperts;
D.Mergupe-Kutraite	Izglītības un zinātnes ministrija, Izglītības departamenta eksperte;
J.Pūce	vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs;
I.Rostoka	Ekonomikas ministrija, Būvniecības politikas departamenta vecākā eksperte;
A.Sebre	Sabiedrības integrācijas fonds, Projektu nodaļas vadītāja;
S.Sproģe	Latvijas Neredzīgo biedrība, Centrālās valdes priekšsēdētāja;
I.Viņķele	veselības ministre.
	Citi dalībnieki:
B.Bicēna	Latvijas Vājdzirdīgo atbalsta asociācija „Sadzirdi.lv”, valdes locekle;

K.Bergans-Berģis	Ekonomikas ministrija, parlamentārais sekretārs;
E.Celmiņa	Labklājības ministrija, Sociālās iekļaušanas politikas departamenta direktore;
L.Grāvere	Tiesībsarga birojs, Bērnu tiesību nodaļas vadītāja;
D.Kalpiņa-Geide	Surdotulks;
L.Kalve	Labklājības ministrija, ministres padomniece komunikācijas jautājumos;
L.Kazlauska	Nodibinājums „Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeirons””;
A.Lukašenoka	Labklājības ministrija, Sociālās iekļaušanas politikas departamenta vecākā eksperte;
Ņ.Meņģele	Nodibinājums „Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeirons””, valdes locekle;
D.Podziņa	The Academic Network of European Disability Experts (ANED), nacionālais eksperts;
M.Reigase	Valsts izglītības satura centrs, Speciālās nodaļas vadītāja;
L.Šerna	Veselības ministrija, Veselības aprūpes departamenta direktore;
L.Zommere	Kultūras ministrija, Autortiesību nodaļas vadītāja.
Protokolē:	
R.Veidliņa	Labklājības ministrija, Sociālās iekļaušanas politikas departamenta vecākā eksperte.

Sēdi sāk plkst. 15:00

Darba kārtībā:

1.	Nepieciešamais atbalsts vecākiem ar garīga rakstura traucējumiem, kuri audzina bērnus.	Ieva Leimane-Veldmeijere Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA”
2.	Jautājums par personas ar invaliditāti spēju pildīt Civillikuma 179.pantā	Pēteris Leiškalns Latvijas Darba devēju konfederācija

	noteiktos pienākumus pret apgādībā esošiem bērniem.	
3.	Informācija par Marrākešas līgumu.	Linda Zommere Kultūras ministrija
4.	Iestādes, organizācijas paveiktais ANO Konvencijas ieviešanai.	Inese Rostoka Ekonomikas ministrija
		Anete Ilves Tiesībsarga birojs

1.jautājums

Nepieciešamais atbalsts vecākiem ar garīga rakstura traucējumiem, kuri audzina bērnus

I.Leimane-Veldmeijere

R.Petraviča, I.Viņķele

Biedrības „Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA”” (turpmāk – RC ZELDA) direktore I.Leimane-Veldmeijere klātesošos iepazīstina ar personu, kurām ir garīga rakstura traucējumi tiesībām¹ un iespējamajiem traucējumu veidiem. Tā kā traucējumu veidu kombinācijas var būt dažādas, iesaka nodrošināmo pakalpojumu izvērtējumu balstīt uz personalizētu pieeju.

Runātāja atzīst, ka Latvijā netiek apkopoti dati par bērniem, kuriem kādam no vecākiem vai abiem vecākiem ir garīga rakstura traucējumi. Šādas statistikas veidošanai min Nīderlandes praksi, kur veicot cilvēku, kuri nonāk psihiatriskās slimnīcas uzņemšanā, izjautāšanu, tiek jautāts arī par bērniem un viņiem nepieciešamajiem pakalpojumiem, kamēr vecāks atradīsies stacionārā. Šādi Nīderlande ir ieguvusi datus par cilvēkiem, kuri ir psihiatrisko slimnīcu redzeslokā.

I.Leimane-Veldmeijere, balstoties uz 2014.gadā RC ZELDA veikta pētījuma² datiem, atzīst, ka Latvijā ir diezgan ierobežota atbalsta pakalpojuma pieejamība vecākiem, kuriem ir garīga rakstura traucējumi un kuri audzina bērnus. Šai mērķa grupai pakalpojumi nepieciešami pat vairāku gadu garumā, turklāt atšķirīgi, bet bieži pakalpojumi tiek nodrošināti tikai īstermiņā.

Tā paša gada augustā RC ZELDA organizēja semināru „Bērnu aprūpes atbalsta modeļi vecākiem ar garīga rakstura traucējumiem” pašvaldību sociālo dienestu sociālajiem darbiniekiem. Semināru vadīja un ar šai mērķa grupai

¹ Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām 4. pants (diskriminācijas aizliegums), 22. pants (tiesības uz privāto dzīvi) un 23.pants (tiesības uz ģimeni);

² RC ZELDA ar Nīderlandes Karalistes vēstniecības Latvijā un Atvērtās sabiedrības fonda atbalstu veica pētījumu “Personu ar garīga rakstura traucējumiem tiesības uz ģimenes dzīvi”, lai noskaidrotu, kādu atbalstu Latvijas pašvaldības piedāvā vecākiem ar garīga rakstura traucējumiem, lai vecāki varētu turpināt audzināt savus bērnus (ar pētījumu var iepazīties izmantojot saiti: http://zelda.org.lv/wp-content/uploads/Petijums_gimenesar-berniem.pdf).

sniegtajiem pakalpojumiem Nīderlandē iepazīstināja preventijas psiholoģe Karina van Dosuma (*Karin van Doesum*).

I.Leimane-Veldmeijere atzīst, ka laba sociālās rehabilitācijas rezultāta sasniegšanai ļoti būtiska ir dzīvošana mājās un uz mājas ikdienas aktivitātēm balstītu prasmju apmācība, nevis uzturēšanās iestādē. Tāpēc izsaka bažas par Rīgas pašvaldības ieceri Bolderājā veidot dažādus pakalpojumus cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem. Pēc runātājas domām ir nepieciešams attīstīt un uzturēt pastāvīgu neformālo atbalsta tīklu. Tāpat sekmīgs rezultāts nav panākams bez labas sadarbības starp sociālo darbinieku, dienestiem un medicīnisko pakalpojumu sniedzējiem, bet atbalsta mehānisms jeb pakalpojumi jāveido, balstoties uz vecāku stipro pušu un visas ģimenes vajadzību izvērtējumu.

Runātāja atzīst, ka Latvijā būtu nepieciešams attīstīt audžuģimenes pieaugušajiem ar garīga rakstura traucējumiem, jo ne visiem pieaugušajiem ir piemēroti grupu dzīvokļi un dzīvošana kopā ar citiem cilvēkiem.

Kopš 2016.gada RC ZELDA ir reģistrējusi individuālās sociālās rehabilitācijas programmas pakalpojumu. Jau trīs gadus pakalpojums tiek sniegts mammai ar garīgiem traucējumiem un viņas bērnam. Patlaban Rīgā pēc RC ZELDA modeļa šādu pakalpojumu sniedz vairāki pakalpojumu sniedzēji. Nobeigumā **I.Leimane-Veldmeijera** iepazīstina klātesošos ar paveikto pakalpojuma nodrošināšanā, problēmjautājumiem un gūtajām atziņām.

R.Petraviča pasakās par prezentācijā ilustrētajiem atbalsta pasākumiem un iezīmētajiem risinājumiem, lai cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem netiktu atņemtas bērnu aprūpes tiesības, un aicina klātesošos uzdot jautājumus.

I.Viņķele vēlas precizēt vai no RC ZELDA daudzu gadu pieredzes, ko biedrība strādā ar šo mērķa grupu, nav iespējams noteikt aptuvenu potenciālo šādu pakalpojuma saņēmēju skaitu.

I.Leimane-Veldmeijere atturas nosaukt iespējamās mērķa grupas lielumu, taču pēc pašvaldību sociālo dienestu intereses par šādu pakalpojumu, secina par pakalpojuma nepieciešamību un aktualitāti.

I.Viņķele jautā vai būtu lietderīgi veidot katalogu, kurā katrai saslimšanai varētu būt definēti sniedzamie pakalpojumi.

Pamatojoties uz pakalpojuma nodrošināšanas laikā gūto pieredzi **I.Leimane-Veldmeijere** ir pārliecināta, ka vislabāko rezultātu var sasniegt ar individuālu pieeju, kas ļauj jebkurā brīdī sniegt tikai konkrētam cilvēkam nepieciešamo pakalpojumu, turklāt nepieciešamajā apjomā.

I.Viņķele jautā par iespējamību, ka vecāku ar garīga rakstura traucējumu bērniem arī būs garīga rakstura traucējumi.

I.Leimane-Veldmeijere atsaucas uz RC ZELDA veiktajā pētījumā izmantotajiem Nīderlandes datiem, kuri liecina, ka bērniem, kuru vecākiem ir garīga rakstura traucējumi, ir no 41-77procentiem lielāks risks iegūt garīga rakstura traucējumus kā veselu vecāku bērniem.

Nolemj: Sniegto informāciju pieņemt zināšanai.

2.jautājums

Jautājums par personas ar invaliditāti spēju pildīt Civillikuma 179.pantā³ noteiktos pienākumus pret apgādībā esošiem bērniem

P.Leiškalns

I.Viņķele, D.Dadzīte, E.Celmiņa, D.Podziņa, R.Petraviča

P.Leiškalns klātesošos iepazīstina ar Latvijas Darba devēju konfederācijas (turpmāk – LDDK) viedokli par izskatāmo jautājumu un atzīst, ka persona, iegūstot invaliditāti, ne tik daudz zaudē darbspējas, kā spēju konkurēt darba tirgū. Lai arī valsts sniedz zināmu atbalstu par zaudētām darbspējām – invaliditātes pensija cilvēkiem, kuriem apdrošināšanas stāžs ir bijis vismaz trīs gadi, – šis atbalsts tikai daļēji kompensē darbā negūtos ienākumus. Turklāt cilvēkiem, kuriem ir kāda garīga rakstura saslimšana, bieži nākas izmantot darbnespējas lapu slimības saasinājuma periodos. Tādējādi šādu cilvēku nodarbināšana, it īpaši mazos un vidējos uzņēmumos, darba devējam var būt finansiāli neizdevīga⁴. Lai arī ir profesijas, kurās invaliditāte neiespaido darbspējas, tomēr vairumā gadījumu invaliditātes pensija, kuras vidējais apmērs ir 180 *euro*, bet III invaliditātes grupas gadījumā tikai 64,03 *euro*, tikai daļēji aizvieto reālos darbā negūtos ienākumus. Tāpēc šāda apmēra valsts sniegtā kompensācija par zaudētām darbspējām neļauj izpildīt likumdošanā noteikto bērnu uzturēšanas pienākumu un lielākajai daļai cilvēku ar invaliditāti ir apgrūtināta iespēja pildīt Civillikumā noteikto bērnu uzturēšanas pienākumu. Turklāt persona, kura nespēj piepelnīt pie invaliditātes pensijas līdzekļus sevis uzturēšanai, ieslīgst nabadzības zonā, bet, ja personai ir bērni, tad nabadzības zonā ieslīgst arī bērni.

Tāpēc LDDK uzskata, ka patlaban nepastāv regulējums, kā samazināt nabadzības risku mājsaimniecībām, kurās viens vai abi apgādnieki ir personas ar invaliditāti un piedāvā ieviest jaunu sociālā nodrošinājuma pabalsta veidu – piemaksu pie ģimenes valsts pabalsta, kas būtu kā procentuāls atvasinājums no Ministru kabineta noteikto minimālo uzturlīdzekļu apmēra⁵ (MA), kādu katram vecākam ir pienākums nodrošināt katram bērnam.

³ 179. Vecāku pienākums ir samērā ar viņu spējām un mantas stāvokli uzturēt bērnu. Šis pienākums gulstas uz tēvu un māti līdz laikam, kad bērns pats var sevi apgādāt. Strīdus par uzturlīdzekļiem bērnam izšķir tiesa.

⁴ Likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 36.panta pirmā daļa nosaka, ka darba devēja pienākums ir darba ņēmējiem, kuriem darba periodā iestājusies ar Ministru kabineta noteiktajā kārtībā izsniegtu darbnespējas lapu apliecināta pārejoša darba nespēja (izņemot darba nespēju, kas saistīta ar grūtniecību un dzemdībām un slima bērna kopšanu), izmaksāt no saviem līdzekļiem slimības naudu ne mazāk kā 75 procentu apmērā no vidējās izpeļņas par otro un trešo pārejošas darba nespējas dienu un ne mazāk kā 80 procentu apmērā — par laiku no ceturtais darba nespējas dienas, taču ne ilgāku par 10 kalendāra dienām. Slimības naudu aprēķina par darbnespējas dienām (stundām), kurās darba ņēmējam būtu bijis jāstrādā. (..)

⁵ 2013.gada 15.janvā Ministru kabineta noteikumu Nr.37 “Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam” 2.punktā noteikts, ka katra vecāka pienākums ir katru mēnesi nodrošināt saviem bērniem minimālos uzturlīdzekļus šādā apmērā:

- 2.1. katram bērnam no viņa piedzimšanas līdz 7 gadu vecuma sasniegšanai – 25 % apmērā no Ministru kabineta noteiktās minimālās mēneša darba algas (2019.gadā 430 *euro*);
- 2.2. katram bērnam no 7 gadu vecuma sasniegšanas līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai – 30 % apmērā no Ministru kabineta noteiktās minimālās mēneša darba algas.

LDDK ieskatā pabalsta apmēri varētu būt:

I invaliditātes grupas gadījumā — 1 MA (107,50 *euro*);

II invaliditātes grupas gadījumā — 0,7-0,8 MA (75,25-86 *euro*);

III invaliditātes grupas gadījumā — 0,5 MA (53,75 *euro*).

Bet attiecībā uz sociāli apdrošinātām personām ieviest jaunu pensijas veidu - apgādnieka darbspēju zaudējuma pensiju, kas būtu kā procentuāls atvasinājums no apgādnieka zaudējuma pensijas.

I.Viņķele šādas iniciatīvas īstenošanu no valsts budžeta saskata ceļot apdrošināšanas likmi, ko var rosināt LDDK, izskatot budžeta likumdošanas paketi kārtējam gadam.

P.Leiškalns atzīst, ka LDDK jau ir iniciējusi apdrošināšanas likmes celšanu, lai iegūtu papildu finansējumu veselības aprūpei. Taču norāda, ka apdrošināšanas likmes celšana apgrūtina darba devējus, kuri legāli maksā lielas algas, bet vairāk sponsorē lētā darba spēka ekonomiku. Turklāt apdrošināšanas likmes celšana kavē ekonomikas virzību uz augstāku pievienoto vērtību, tāpēc LDDK uzskata, ka šai mērķa grupai ir nepieciešams papildu valsts atbalsts.

Turpinājumā padomes priekšsēdētāja dod vārdu E.Celmiņai, lai klātesošos iepazīstinātu ar Labklājības ministrijas ekspertu viedokli par šāda atbalsta nepieciešamību.

E.Celmiņa piekrīt, ka šāda jauna pakalpojuma nodrošināta varētu prasīt jauna sociālās apdrošināšanas veida ieviešanu. Tomēr ieviešamais maksājums faktiski dublētu invaliditātes pensiju, kuras mērķis jau šobrīd ir daļēji aizvietot darbā negūtos ienākumus. Tādējādi, ja cilvēks, atlikušo darbspēju robežās strādā un gūst ienākumus, tad zudušo daļu kompensē invaliditātes pensija. Turklāt šajā gadījumā situācijas raksturošanai nebūtu pareizi izmantot vidējās invaliditātes pensijas apmēru, jo invaliditātes pensija ir balstīta uz katra individuāli veiktajām apdrošināšanas iemaksām. Taču lielāks uzsvars būtu jāliek uz cilvēkam ar invaliditāti pieejamajiem atbalsta pasākumiem, lai valsts nodrošinātā palīdzība un atbalsts kompensētu radušos traucējumus. Turklāt valsts jau patlaban nodrošina izglītības un veselības aprūpes saņemšanu ikvienam bērnam neatkarīgi no viņu vecāku situētības. Līdz šim neviena valsts papildus neveic aprūpes maksājumu par bērniem vecākam, kuram ir invaliditāte.

Pagaidām Labklājības ministrija visai piesardzīgi un atturīgi vērtē šo priekšlikumu. Taču valdības deklarācijā ir iekļauts šāda satura punkts un Labklājības ministrijai būs jāgatavo izvērtējums par iespējamajiem risinājumiem, tāpēc vēlamies uzklaut citu iesaistīto pušu viedokļus, lai to atspoguļotu kopējā izvērtējumā un piedāvātu iespējamus risinājumus.

D.Dadzīte personu ar invaliditāti nodarbinātības situācijas uzlabošanai saskata nepieciešamību veikt grozījumus Darba likuma 109.pantā⁶.

R.Petraviča rosina kādā no sēdēm pārrunāt mērķgrupas redzējumu par nepieciešamajām izmaiņām normatīvajā regulējumā, lai veicinātu personu ar invaliditāti nodarbinātības uzlabošanu.

⁶ 109.panta otrā daļa - Darba devējam aizliegts uzteikt darba līgumu ar darbinieku, ja viņš atzīts par personu ar invaliditāti (..).

D.Podziņa piekrīt, ka pieteiktais jautājums ir aktuāls, taču trūkst precīzi dati, uz cik lielu mērķauditoriju šis priekšlikums attiecas. Tomēr atzīst, ka vecāku pienākums ir absolūts, neatkarīgi vai cilvēkam ir vai nav invaliditāte. Tāpat problēmu saskata nodarbinātības veicināšanā, kur vislielāko atbalstu var sniegt darba devēji, proti, cilvēkiem ar ierobežotām darbaspējām ļaut strādāt mazāk nekā veselu slodzi – atbilstoši katra spējām. Turklāt normatīvais regulējums nerada šķēršļus vai papildu nodokļu slogu pieņemot vairākus cilvēkus uz vienu amata vietu.

Latvijas personu ar invaliditāti nodarbinātības rādītāji ir visai līdzīgi ar citu Eiropas valstu rādītājiem. Runātāja vērs uzmanību, ka šī jautājuma risinājumi, nevar tikt pieņemti bez personu ar invaliditāti grupas sastāva analīzes, proti, Latvijā invaliditātes sistēmā ieplūst ļoti daudz cilvēku pirmspensijas vecumā, kuriem invaliditāte noteikta vispārējas saslimšanas rezultātā, nesaņemot laicīgu ārstēšanu. Kopumā divas trešdaļas no cilvēku ar invaliditāti grupas veido cilvēki ar vispārējo saslimšanu jeb tā saucamo neredzamo invaliditāti, turklāt lielu grupu veido cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem, kuri arī ir potenciālais darbaspēks. Runātāja šeit saskata vairākus riskus, tāpēc atbalsta ministres priekšlikumu, kādā no sēdēm pārrunāt personu ar invaliditāti nodarbinātības jautājumu, bet atturīgi vērtē piedāvājumu ieviest papildu atbalstu cilvēkiem ar invaliditāti, kuriem ir bērni.

P.Leiškalns vēlas precizēt D.Podziņas pausto viedokli, ka ikvienai personai jau šobrīd tiek dota iespēja izmantot savas darbaspējas ģimenes uzturēšanai neatkarīgi no invaliditātes fakta.

D.Podziņa apstiprina, ka invaliditātes pensija ir apdrošināšanas risks tajos gadījumos, ja iestājas invaliditāte un norāda, ka arī Satversmē ir nostiprinātas tiesības katram rūpēties par savu veselību. Turklāt veikto pētījumu dati liecina, ka lielai daļai personu, kurām nosaka invaliditāti, ir salīdzinoši zems izglītības līmenis, līdz ar to – zemi ienākumi. Tāpat atzīst, ka pastāv neliela cilvēku grupa, kura pēc invaliditātes noteikšanas pārkvalificējas, un spēj gūt pat lielākus ienākumus kā pirms invaliditātes. Taču norāda, ka gadījumos, ja cilvēkam ir iestājusies invaliditāte un apgādībā ir bērni, bet trūkst resursi, lai varētu nodrošināt bērniem kvalitatīvu izglītību, no vienas puses ir valsts pienākums, bet no otras puses, iestājas tie gadījumi, kad jāvērsas sociālajā dienestā, lai saņemtu konkrētai ģimenei nepieciešamo atbalstu, turklāt neatkarīgi no invaliditātes fakta. Tā kā gadījums no gadījuma ļoti atšķirsies, šis jautājums nebūtu jārisina ar konstanta pabalsta ieviešanu.

R.Petraviča pasakās par pausto viedokli un turpina sēdi ar trešo darba kārtības jautājumu, dodot vārdu Kultūras ministrijas pārstāvei.

Nolemj:

- Sniegtos viedokļus Labklājības ministrijai atspoguļot, gatavojot izvērtējumu par iespējamajiem risinājumiem;
- Nākamā gada darba plānā iekļaut jautājumu par personu ar invaliditāti nodarbinātības veicināšanas pasākumiem.

3. jautājums Informācija par Marrākešas līgumu

L.Zommere

E.Celmiņa

L.Zommere iepazīstina ar Kultūras ministrijas virzītajiem grozījumiem Autortiesību likumā, ar kuriem tika pārņemta Eiropas Savienības direktīva 2017/1564 (turpmāk Marrākešas direktīva), kas īsteno Marrākešas līgumu.

2013.gadā Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijā pieņēma Marrākešas līgumu, kas atvieglo piekļuvi iespaiddarbiem personām, kuras ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar drukas lasītspēju citu iemeslu dēļ, lai veicinātu grāmatu un citu iespaidmateriālu pieejamību un pārrobežu apmaiņu pielāgotā formātā visā pasaulē. Eiropas Savienība Marrākešas līgumu tās dalībvalstu vārdā parakstīja 2014.gada aprīlī.

Līdz pērnā gada 13.decembrim, kad stājās spēkā Grozījumi Autortiesību likumā, starptautiskie līgumi un direktīvas noteica autortiesību ierobežojumu attiecībā uz darbu reproducēšanu personu ar redzes un dzirdes invaliditāti vajadzībām: personu ar redzes un dzirdes invaliditāti organizācijām, kā arī bibliotēkām, kuras sniedza pakalpojumus cilvēkiem ar redzes un dzirdes invaliditāti, bez autora piekrišanas un bez atlīdzības samaksas drīkstēja nekomerciālos nolūkos kopēt (reproducēt) un izplatīt darbu šīm personām uztveramā formā, ciktāl tas nepieciešams attiecīgās invaliditātes gadījumā.

Marrākešas direktīva ir ieviesta Autortiesību likumā un paredz jaunu, obligāti ieviešamu autortiesību un blakustiesību izņēmumu, lai personas, kuras ir neredzīgas, ar redzes vai uztveres traucējumiem, vai fizisku traucējumu dēļ nespēj noturēt iespaiddarbu, un pilnvarotas institūcijas, kas darbojas šo personu labā, bezpeļņas nolūkā, būtu tiesīgas sagatavot un izplatīt kopijas pielāgotā formātā bez atļaujas saņemšanas no autortiesību un blakustiesību īpašniekiem. Iepriekš darbus pielāgotajos formātos (iespiedteksts Braila rakstā, lielburtu iespaidumā, e-grāmatas un klausāmgrāmatas⁷, audioapraksti u.tml.) varēja pārveidot personu ar redzes un dzirdes invaliditāti pārstāvošās organizācijas un bibliotēkas. Veiktie grozījumi ļauj veikt iespaiddarba pielāgošanu gan personām, gan organizācijām, bet tikai lietošanai personai ar iepriekš minētajiem lasīšanas traucējumiem. Persona un persona, kura rīkojas tās labā, drīkst iegūt iespaiddarba kopijas pielāgotā formā, tādējādi tiek nodrošināta iespēja darbus lasīt ikvienam.

Autortiesību likumā definēts jauns termins “Kompetentā institūcija”. Tā ir institūcija, kura drīkst nekomerciālos nolūkos sagatavot darba kopiju pielāgotā formātā izmantošanai tādas personas vajadzībām, kura ir neredzīga vai ar citādām lasīšanas grūtībām. Tās var būt gan valstiskas, gan nevalstiskas institūcijas, piemēram, skolas, bibliotēkas, kuru mērķis nav peļņas gūšana, turklāt Autortiesību likums neparedz papildu atzīšanas prasības.

⁷ Pielāgotā formata grāmatā var apstāties un veikt piezīmes. Par pielāgotu formātu netiek uzskatīta grāmata, kura jānoklausās bez pārtraukumiem - vienā reizē.

Regula⁸ paredz tiesības kompetentām institūcijām, kas darbojas personu, kuras ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai citādām lasīšanas grūtībām labā, izplatīt pielāgotā formāta kopijas šīm personām vai citām pilnvarotām institūcijām trešās valstīs, kas ir Marrākešas līguma dalībvalstis, kā arī saņemt šādas kopijas no attiecīgajām organizācijām. Tādējādi regula nodrošina kopiju pielāgotā formātā apmaiņu starp Eiropas Savienības dalībvalstīm un trešajām valstīm, kas ir Marrākešas līguma dalībvalstis.

Pasaules intelektuālā īpašuma punktos (*Accessible Books Consortium*) pieejama informācija par institūcijām, kuras izpilda regulā noteiktos kritērijus un veic iespeiddarbu pielāgotā formātā apmaiņu. Kultūras ministrija ir uzrunājusi Latvijas Neredzīgo bibliotēku un Latvijas Nacionālo bibliotēku par pievienošanu šīm organizācijām no Latvijas puses.

E.Celmiņa jautā vai nav nepieciešama Labklājības ministrijas iesaiste informācijas izplatīšanai par Marrākešas līgumu personu ar invaliditāti pārstāvošajām organizācijām, par ko arī ANO komiteja izteica Latvijai rekomendāciju⁹ 2017.gadā.

L.Zommere apstiprina, ka pirms Autortiesību likuma grozījumu pieņemšanas un pieņemšanas gaitā ir veiktas konsultācijas ar iesaistītajām organizācijām. Kultūras ministrija ir lūgusi bibliotēkas izplatīt informāciju par grāmatu pieejamību pielāgotajos formātos, taču arī Labklājības ministrija ir aicināta informēt cilvēkus, par iespēju, ievērojot normatīvo regulējumu, izgatavot iespeiddarbus pielāgotā formātā.

Nolemj:

- Sniegto informāciju pieņemt zināšanai;
- Labklājības ministrijai personu ar invaliditāti pārstāvošajām organizācijām izplatīt Kultūras ministrijas un Latvijas Neredzīgo bibliotēkas sagatavotos informatīvos materiālus par grāmatu pieejamību pielāgotā formātā.

4. jautājums

Ekonomikas ministrijas un Tiesībsarga biroja paveiktais Konvencijas¹⁰ ieviešanai

I.Rostoka, A.Ilves

E.Celmiņa, I.Balodis

1) **I.Rostoka** iepazīstina ar Ekonomikas ministrijas paveikto vides pieejamības prasību un būvnormatīvu piemērošanas jomā.

⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2017.gada 13.septembra regula 2017/1563/ES par to, kā tādu personu interesēs, kas ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar drukas lasītspēju citu iemeslu dēļ, notiek Savienības un trešo valstu pārrobežu apmaiņa ar konkrētu ar autortiesībām aizsargātu darbu un blakustiesību objektu kopijām pieejamā formātā.

⁹ Latvijas ziņojuma Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanu izskatīšanas sēdē Ženēvā 2017.gada 21.-22.augustā.

¹⁰ Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām

Lai arī normatīvajā regulējumā ir ietvertas vides pieejamības prasības, tās ne vienmēr praksē tiek ievērotas, tāpēc jomas sakārtošanai Ekonomikas ministrija ir izvirzījusi trīs prioritātes: būvspeciālistu izglītošana, normatīvā regulējuma pilnveidošana un uzraudzības uzlabošana. Ekonomikas ministrija ir uzrunājusi mācību iestādes, kuras sagatavo būvspeciālistus, par vides pieejamības prasību iekļaušanu mācību programmās. Tāpat ir panākta vienošanās ar būvspeciālistus sertificējošām institūcijām, ka kompetences pārbaudēs tiek iekļauti jautājumi par vides pieejamību. Šobrīd Ekonomikas ministrija sadarbībā ar Arhitektu savienību gatavo arhitektiem paredzētu semināru par vides pieejamības jautājumiem.

Normatīvajā regulējumā skaidrāk ir atrunātas pieļaujamās atkāpes no būvnormatīva tehniskajām prasībām un to saskaņošana. Saskaņojot plānotās atkāpes, ir jāparedz alternatīvi tehniskie risinājumi, tikai pamatotos izņēmumu gadījumos, piemēram, nesamērīgs slogs, kultūrvēsturisks objekts, var nebūt paredzēti alternatīvi tehniskie risinājumi.

E.Celmiņa vēlas precizēt vai praksē jau ir bijuši gadījumi, kad būvētājs iesniedzis pamatojumu par nesamērīgu slogu.

Tā kā šāds normatīvais regulējums ir spēkā tikai pirmo gadu, **I.Rostoka** nevar minēt kādu piemēru.

I.Balodis vēlas noskaidrot, vai ir definēti kritēriji nesamērīga sloga noteikšanai.

E.Celmiņa atzīst, lai arī Konvencija uzliek par pienākumu noteikt nesamērīga sloga pierādīšanu, taču nepastāv universāli, starptautiski piemērojami kritēriji, katrs gadījums ir skatāms individuāli.

I.Rostoka vēl piemin, ka Ekonomikas ministrija jau otro gadu turpina semināru ciklu būvvalžu darbiniekiem par būvnormatīvu, tai skaitā vides pieejamības prasību piemērošanu.

2) **A.Ilves** iepazīstina ar pagājušā gada Tiesībsarga biroja aktualitātēm personu ar invaliditāti tiesību aizsardzības jomā.

Pateicoties cilvēku ar maņu traucējumiem aktivitātei, Tiesībsarga birojs pagājušajā gadā ir vērsis vairāku iestāžu, piemēram, Tieslietu ministrijas, Nodarbinātības valsts aģentūras un Swedbank, uzmanību uz iespējamām šīs cilvēku grupas cilvēktiesību pārkāpumiem.

E.Celmiņa papildina, ka pagājušajā gadā Swedbank ir vērsusies Labklājības ministrijā, lai varētu izstrādāt iekšējās kārtības noteikumus cilvēku ar garīga rakstura traucējumu apkalpošanā.

A.Ilves iepazīstina ar ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pārbaudēs konstatētajām nepilnībām un sniegtajām rekomendācijām nepilnību novēršanai.

Savukārt, lai pārliecinātos par bērnu ar invaliditāti tiesību ievērošanu stacionārās psihiatriskajās ārstniecības iestādēs, Tiesībsarga birojs veica pārbaudes septiņās šāda veida ārstniecības iestādēs.

Personu ar invaliditāti informēšanai par savām tiesībām, izdots buklets “Īsais tiesību kurss II Cilvēku ar invaliditāti tiesības”¹¹, senāk veidotie materiāli pieejami Tiesībsarga tīmekļa vietnes sadaļā *Personu ar invaliditāti tiesības*, kā arī personu ar invaliditāti nevalstiskajām organizācijām regulāri elektroniskā veidā tika nosūtīta informācija par aktualitātēm Eiropas un starptautiskā līmenī. Vēl veikti dažādi sabiedrības informēšanas pasākumi par cilvēku ar invaliditāti tiesībām un gada nogalē rīkota ikgadējā konference par personu ar invaliditāti tiesībām, kuras tēma bija – deinstitucionalizācija.

Tāpat veikti dažādi pasākumi starptautiskās sadarbības nodrošināšanai.

Nolemj: Sniegto informāciju pieņemt zināšanai.

Pielikumā:

- 1) RC “ZELDA” prezentācija, 13 slaidi;
- 2) Kultūras ministrijas prezentācija, 13 slaidi;
- 3) Ekonomikas ministrijas prezentācija, 10 slaidi;
- 4) Tiesībsarga biroja prezentācija, 14 slaidi.

Sēdi slēdz: plkst. 17:00

Labklājības ministre,
Invaliditātes lietu nacionālās
padomes priekšsēdētāja

R.Petraviča

R. Veidliņa, 67782951
Ruta.Veidlina@lm.gov.lv

¹¹Pieejams izmantojot saiti:

http://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/legacy/isais_tiesibu_kurss_ii_cilveku_ar_invaliditati_tiesibas_majasla_pai_1552981394.pdf